

O‘ZBEKISTONDA DAVLAT XARIDLARI TIZIMI

Omonov Temurmaliq Zafarjon o‘g‘li

***Annotatsiya:** Iqtisodiyotning ajralmas tarkibiy qismlaridan biri bo‘lgan davlat xaridlari tizimiga e‘tibor berish, uni takomillashtirish bo‘yicha ilmiy izlanishlarni olib borish va zaruriy chora-tadbirlarni amalga oshirish muhimdir. Mazkur tadqiqot ishida O‘zbekiston Respublikasi davlat xaridlari tizimini rivojlantirish hamda tartibga solishning zarurati, uning huquqiy asoslari, shuningdek davlat xaridlari sohasiga oid xalqaro tajriba o‘rganilib, mamlakatimizda bu boradagi mavjud muammo va kamchiliklarni bartaraf etish yuzasidan ilmiy-amaliy takliflar ishlab chiqildi.*

***Kalit so‘zlar:** davlat xaridi, davlat buyurtmachilari, elektron do‘kon, auksion, tanlov, tender.*

***Abstract:** It is important to pay attention to the public procurement system, which is an integral part of the economy, conduct research to improve it and take the necessary measures. In this research paper was examined the need to develop and regulate the public procurement system of the Republic of Uzbekistan, its regulatory framework, as well as international experience in the field of public procurement, and developed scientific and practical proposals to address existing problems and shortcomings in this sphere.*

***Keywords:** public procurement, public customers, electron shop, auction, competition, tender.*

KIRISH

Davlat byudjeti davlatning markazlashtirilgan pul mablag‘lari bo‘lib, unda daromad manbalari va ulardan tushadigan tushumlar, shuningdek xarajat hajmi va yo‘nalishi o‘z aksini topadi. Davlat xarajatlarning ajralmas tarkibiy qismi sifatida davlat xaridlari muhim ahamiyatga ega hamda davlatning o‘z vazifa va funksiyalarini

amalga oshirishda asosiy vositalardan hisoblanadi. Shuni ham alohida ta'kidlab o'tish joizki, davlat xaridlari mamlakatlarni iqtisodiy va ijtimoiy rivojlantirishning muhim dastagi bo'lib ham xizmat qiladi.

Davlat xaridlarining amalga oshirilishi iqtisodiyotning turli sohalarida ishlab chiqarish darajasi yuksalishiga, tovar (ish, xizmat)lar sifati oshishiga, tadbirkorlik subyektlari o'rtasidagi raqobatni rivojlanishiga olib keladi. Ko'pchilik mamlakatlarda bo'lgani kabi respublikamizda ham davlat xaridlarini amalga oshirishning mukammal tizimini yaratish, uning huquqiy asosini shakllantirish va mustahkamlash, aniq belgilab berilgan tartib-qoidalar, mezonlar hamda tamoyillar asosida xaridlar tizimi faoliyatini tashkil etish asosiy maqsadlardan biri sanaladi. Bu o'z navbatida byudjet mablag'laridan oqilona foydalanilishiga, davlat xaridlari mexanizmining takomillashuviga olib keladi.

Shuni ham alohida ta'kidlash kerakki, davlat xaridiga oid nazariy qarashlarda "davlat buyurtmasi" "davlat xaridi"ga yaqin tushuncha sifatida qaralib, ular birga aralash holda talqin etilishini ko'rish mumkin.

Bu borada Nabiyeu va Arikbayev (2008) izlanishlari alohida e'tiborga loyiq. Ular "davlat buyurtmasi" tushunchasidan davlat mudofaasi va xavfsizligini ta'minlashda paydo bo'ladigan ehtiyojlarni, "davlat xaridi"dan esa davlatning boshqa ehtiyojlarini tushuntirishda foydalanishgan[1].

Kozin (2007) fikricha, davlat buyurtmasi nafaqat davlat ehtiyojlarini qondirish vositasi sifatida, balki iqtisodiyotda raqobatni rivojlantirish uchun inqiroz holatdagi tarmoqlarni qo'llab-quvvatlash instrumenti sifatida ham namoyon bo'ladi.

Bundan tashqari davlat buyurtmasi mamlakat inqirozga qarshi siyosatining muhim elementi bo'lib ham xizmat qilishi mumkin[2].

Xaridni tashkil etish bo'yicha jahon tajribasi shuni ko'rsatadiki tovarlar va xizmatlarni yirik hajmda xarid etishning eng samarali shakli bu ochiq tanlovlar (tender) o'tkazishdir. BMT va Xalqaro savdo tashkiloti kabilar o'z a'zolariga ushbu turdagi xaridni amalga oshirishni tavsiya qiladilar.

Yevropa xarid tizimini boshqarish tamoyillari ko'pchilik mamlakatlarning qonunchiligi asoslarini tashkil etadi va xalqaro hujjatlarda, jumladan, XSTning davlat xaridi bo'yicha ko'p tomonlama shartnomalarida ham ushbu tamoyillarga amal qilish qattiq belgilab qo'yilgan.(1-rasm)

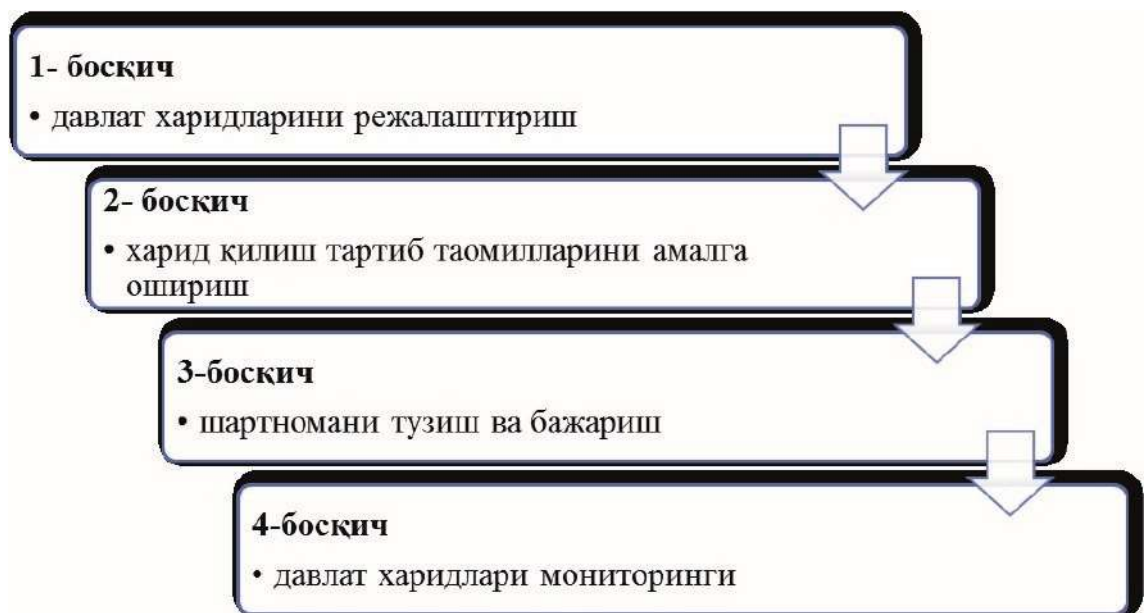
Ҳисоб беришлик - давлат ва жамоат назоратини таъминлаган ҳолда харидни ташкил этиш шартларига тўлиқ риоя этиш

Шаффофлик - харид ҳақидаги маълумотнинг очиклиги ва уни олиш имконияти

Очик рақобат - дискриминацияга йўл қўймаслик

Ҳаққонийлик - хариднинг барча иштирокчилари учун тенг имкониятлар бериш

1-рasm. Yevropa xarid tizimini boshqarish tamoyillari (Burxanov va Atamuradov, 2012) [3]

2-RASM

[1] Nabiyev R.A., Arikbayev R.K. (2008) Povisheniye effektivnosti byudjetnix rasxodov sistemi gosudarstvennix zakazov i zakupok // Buxgalterskiy uchet v byudjetnix i nekommercheskix organizatsiyax.

[2] Kozin M.N. (2007) Gosudarstvenniy oboronniy zakaz: teoriya i praktika upravleniya riskami: Monografiya. Volsk: VVVUT (VI). S. 15, 16.

[3] Burxonov U., Atamuradov T. (2012) Davlat xaridi. –T.: “Fan va texnologiya”

Davlat xaridlari jarayoni belgilangan tartib va ketma-ketlikda amalga oshirilishi zarur. Har bir jarayon ma'lum bir bosqichlardan iborat bo'lib, o'zining boshlang'ich davridan toki yakuniy natijasigacha bo'lgan barcha xatti-harakatlar majmuini qamrab oladi. Mamlakatimizda davlat xaridlari jarayoni bir-biriga uzviy bog'liq bo'lgan 4 bosqichlardan iborat.(2-rasm)

XULOSA

- tovar (ish, xizmat)larning davlat xaridi uchun sifat nazoratini amalga oshiruvchi yangicha tizim ishlab chiqish;

- Davlat xaridlari tizimi haqida keng tushunchaga ega bo'lish uchun hamda u haqidagi ma'lumotlardan ko'pchilikni xabardor qilish maqsadida ommabop saytlarda reklamalar joylashtirish;

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. O'zbekiston Respublikasining Byudjet kodeksi;
2. O'zbekiston Respublikasining Fuqarolik kodeksi;
3. O'zbekiston Respublikasining "Davlat xaridlari to'g'risida"gi 472-sonli qonun 2018 yil 9 aprel;
4. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018 yil 27 sentyabrdagi "O'zbekiston Respublikasining «Davlat xaridlari to'g'risida»gi qonunini amalga oshirish choratadbirlari to'g'risida"gi PQ-3953-sonli qarori;